

โรงเรียนผู้สูงอายุกับการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน

Elderly School for the Community Strengthening

วันที่รับบทความ: 17 ส.ค. 64

ปณิสญา อธิจิตตา*

วันที่แก้ไขบทความ ครั้งที่ 1: 25 ม.ค. 65

Panisaya Atijitta *

วันที่แก้ไขบทความ ครั้งที่ 2: 30 ม.ค. 65

วันที่ตอบรับ: 3 ก.พ. 65

บทคัดย่อ

โรงเรียนผู้สูงอายุ เป็นกิจกรรมที่ทุกภาคส่วนในชุมชนร่วมกันจัดขึ้นเสมือนกิจกรรมโรงเรียนสำหรับผู้สูงอายุ เพื่อสนับสนุนการเรียนรู้ตลอดชีวิต ส่งเสริมสุขภาพกายและใจของผู้สูงอายุให้ห่างไกลจากความซึมเศร้า บทความวิชาการนี้ต้องการนำเสนอประโยชน์ของโรงเรียนผู้สูงอายุที่มีผลต่อการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนใน 5 ประเด็น ได้แก่ 1) การลดจุดด้อยและเสริมจุดเด่นแก่ชุมชนผู้สูงอายุ 2) ความร่วมมือกันระหว่างภาคประชาชนและหลายภาคส่วนในลักษณะเครือข่าย 3) ใช้การสื่อสารเป็นกลยุทธ์สำคัญในการสร้างความร่วมมือจากเครือข่ายในชุมชนและภายนอกชุมชน 4) โรงเรียนผู้สูงอายุคือผลของความพยายามของหน่วยงานท้องถิ่นในการพัฒนาท้องถิ่น 5) ผู้นำโรงเรียนและเครือข่ายชุมชนที่เข้มแข็งเสริมสร้างโรงเรียนผู้สูงอายุให้เข้มแข็ง โรงเรียนผู้สูงอายุที่เข้มแข็งเสริมสร้างให้ชุมชนเข้มแข็ง และ 6) โรงเรียนผู้สูงอายุเสริมสร้างให้ผู้สูงอายุเป็นกำลังในการพัฒนาชุมชนและสังคม ความพยายามในการจัดกิจกรรมโรงเรียนผู้สูงอายุให้สัมฤทธิ์ผลโรงเรียนผู้สูงอายุจำเป็นต้องกระตุ้นกิจกรรมการสื่อสารที่ต่อเนื่องสม่ำเสมอทั้งการสื่อสาร

*ปร.ด. สาขาวิชานิเทศศาสตร์และนวัตกรรมการ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ (2564), ปัจจุบันเป็น อาจารย์ประจำ สาขาวิชานิเทศศาสตร์ คณะบริหารธุรกิจและการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

* Ph.D. Communication Arts and Innovation, National Institute of Development Administration. (2021). Currently Lecturer of Communication Arts, Faculty of Business Administration and Management, Ubon Ratchathani Rajabhat University.

ภายในโรงเรียน การสื่อสารในระดับชุมชน และการสื่อสารไปยังหน่วยงานภายนอกชุมชน เน้นการสื่อสารที่ทุกฝ่ายจะได้รับประโยชน์ร่วมกันจากโรงเรียนผู้สูงอายุ ทั้งประโยชน์ที่เป็นรูปธรรมและประโยชน์ที่เป็นนามธรรม โดยประโยชน์ในการเสริมสร้างผู้สูงอายุให้มีภาวะพลติพลัง (Active Aging) ซึ่งจะส่งผลให้ผู้สูงอายุมีความพร้อมในการทำประโยชน์ต่อผู้อื่นและชุมชน นำมาซึ่งความเข้มแข็งและความสามารถในการพัฒนาของชุมชนบ้านเกิดของตน

คำสำคัญ: โรงเรียนผู้สูงอายุ ความเข้มแข็งชุมชน

Abstract

Elderly school is an activity organized by all sectors in the community as a school for the elderly to support lifelong learning, physical, and mental health of the elderly to avoid depression. This academic article would like to present the benefits of the elderly school that affect community strength in 5 issues: 1) Reducing weaknesses and enhancing strengths for the elderly club. 2) Cooperation between the people's sectors and many sectors in a networked manner. 3) The use of communication as the key to networking in the community and outside the community. 4) The elderly school is the result of efforts by local authorities to develop localities. 5) Empowering elderly school by efficient leader and community network, empowering community by empowered school. 6) The elderly school encourages the elderly to be a force in community and social development. In an effort to successfully organize school activities for elderly, the elderly school needs to encourage consistent and consistent communication activities, including communication within the school, communication at the community level, and communication with external agencies. Emphasis should be placed on communication in which all parties can benefit from the school elderly both concrete benefits and abstract benefits. The benefit in enhancing the elderly to have active aging will result in the

elderly being ready to benefit others and the community by bringing strength and development capacity of their home community.

Keywords: Elderly School, Community Strengthening

บทนำ

โรงเรียนผู้สูงอายุคือความร่วมมือระหว่างองค์กร สถาบัน หน่วยงาน กลุ่ม และชมรมผู้สูงอายุ ที่ร่วมกันจัดการศึกษาตลอดชีวิตแก่ผู้สูงอายุ เพื่อให้ผู้สูงอายุได้รับความรู้ สู้สึกผ่อนคลาย สุขใจจากการทำกิจกรรมและเข้าสังคม (Yodpet, et al., 2017, pp. 8-9) โรงเรียนผู้สูงอายุถือกำเนิดขึ้นในปี พ.ศ. 2553 จากแนวความคิดของเจ้าอาวาสวัดแห่งหนึ่งในอำเภอพาน จังหวัดเชียงราย ที่ต้องการสร้างกิจกรรมให้ผู้สูงอายุได้มาทำกิจกรรมร่วมกัน เพื่อแก้ปัญหาภาวะซึมเศร้าในผู้สูงอายุและการฆ่าตัวตายของผู้สูงอายุในชุมชนที่เกิดขึ้นต่อเนื่อง ต่อมาแนวคิดการจัดตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุได้เผยแพร่ไปยังพื้นที่อื่น ๆ ทั้งในจังหวัดเชียงรายและทั่วประเทศ จากงานวิจัยต่าง ๆ ที่ศึกษาโรงเรียนผู้สูงอายุชี้ให้เห็นว่ากิจกรรมของโรงเรียนมีส่วนอย่างยิ่งในการเสริมสร้างให้ผู้สูงอายุเป็นผู้สูงอายุที่มีคุณภาพ (Active Ageing) (Ruenwong, 2014, Khampuk, 2015, Maneethip, 2017, Wangmahaporn, 2012, Snamchaiskul, et al., 2014, Dhirathiti, et al., 2018, Buamee, T., 2017, Sapkaew, 2016, Wiweksutaporn, P., 2019, Hengboonyapan, D., 2014, Nualdach, 2018, Atijitta, 2021) ซึ่งทำให้ผู้สูงอายุมีความพร้อมในการเข้ามามีส่วนร่วมพัฒนาผู้สูงอายุด้วยกัน ไปจนถึงการสร้างและธำรงความเข้มแข็งของชุมชนด้วย

เนื้อหา

โรงเรียนผู้สูงอายุแห่งแรกของโลกเกิดขึ้นในประเทศฝรั่งเศสในชื่อว่า “มหาวิทยาลัยวัยที่สาม” (Les Universités du Troisième Age) จัดตั้งขึ้นเมื่อ ค.ศ. 1973 โดยมหาวิทยาลัยดูลูส (LeFigaro.fr, n.d.) หลักสูตรมหาวิทยาลัยวัยที่สามนี้ได้เป็นแรงบันดาลใจ

ใจในการจัดตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุในหลายประเทศอย่างสหรัฐอเมริกาและประเทศจีน ในส่วนของประเทศไทยได้เกิดโรงเรียนผู้สูงอายุแห่งแรกคือ โรงเรียนผู้สูงอายุดาบหัวงม อำเภอฟาน จังหวัดเชียงราย ในปี พ.ศ. 2553 จากแนวคิดของพระครูสุจินต์ญาณธรรม เจ้าอาวาสวัดศรีเมืองมูล ซึ่งได้แรงบันดาลใจมาจากสารคดีประเทศญี่ปุ่นที่นำเสนอการทำกิจกรรมของผู้สูงอายุโดยการช้อนวัยแตงกายในชุดนักเรียน จึงมาเป็นแนวคิดในการจัดตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุเพื่อสนับสนุนการทำกิจกรรมและการศึกษาตลอดชีวิต แนวคิดนี้ได้ความสนใจจากบุคคลพื้นที่อื่น ๆ ที่รับแนวคิดนี้ไปจัดตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุในพื้นที่ของตน เช่นเดียวกัน โดยบุคคลสำคัญที่ผลักดันและต่อยอดแนวคิดนี้คือพระครูปิยวรรณพิพัฒน์ แห่งวัดหัวฝาย อำเภอฟาน จังหวัดเชียงราย ซึ่งเป็นผู้สนับสนุนการจัดตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุอื่น ๆ ในเชียงรายและเขตภาคเหนือ รวมถึงเป็นผู้ผลักดันให้เกิดการจัดตั้ง “เครือข่ายโรงเรียนผู้สูงอายุจังหวัดเชียงราย” เพื่อความช่วยเหลือและสนับสนุนโรงเรียนผู้สูงอายุด้วยกัน (Ruenwong, 2014, pp. 3-5, Atijitta, 2021, p.96)

การจัดตั้งและบริหารโรงเรียนผู้สูงอายุต้องใช้หลักการ “บ ว ร ร” ซึ่งประกอบด้วยบ้าน วัด โรงเรียน และโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล บริหารโดย “คน” ในชุมชนในลักษณะ “เครือข่าย” ที่ช่วยเหลือกันและกัน Castells (2013, p.23) ได้ให้ความหมายของคำว่าเครือข่ายว่าคือความสามารถในการอยู่รอด เพราะว่าเครือข่ายประกอบด้วยโหนดต่าง ๆ (Nodes) หลายโหนดและไม่ได้มีศูนย์กลางเพียงหนึ่งเดียว แต่มันสามารถปฏิบัติการได้จากโหนดอื่นเสมือนเครือข่ายสังคมของมนุษย์ที่เป็นจำเป็นต้องประกอบด้วยผู้นำเครือข่ายที่มีภาวะผู้นำและได้รับการยอมรับจากสมาชิก ทำหน้าที่เป็นสื่อกลางประสานทุกคนในเครือข่าย อีกทั้งยังมีสมาชิกในเครือข่ายซึ่งประกอบด้วยคนที่ประกอบด้วยคนที่มีความสามารถหลากหลายมาร่วมกันทำงาน ทำงานประสานซึ่งกันและกัน และแม้ว่าจะมีใครคนหนึ่งไม่สามารถทำงานต่อได้คนอื่น ๆ ในเครือข่ายก็สามารถดำเนินงานตามเป้าหมายของเครือข่ายได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Northouse, 2010, p. 158) ความร่วมมือของเครือข่ายในชุมชนสามารถสร้างและธำรงโรงเรียนผู้สูงอายุของชุมชนนั้นไว้ได้ ขณะเดียวกันศักยภาพของผู้สูงอายุที่ได้รับจากการเข้าร่วมกิจกรรมโรงเรียนผู้สูงอายุก็สามารถสะท้อนประโยชน์กลับคืนสู่ชุมชนได้เช่นกัน ทั้งนี้ปัจจัย

สำคัญที่ทำให้โรงเรียนผู้สูงอายุเข้มแข็งและส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนใน 5 ประเด็น ดังอธิบายได้ดังนี้

ประเด็นที่หนึ่ง โรงเรียนผู้สูงอายุช่วยลดจุดด้อยและเสริมจุดเด่นของชมรมผู้สูงอายุ โรงเรียนผู้สูงอายุที่มีมาจากชมรมผู้สูงอายุ จากผลการศึกษาของศศิพัฒน์ ยอดเพชร และคณะ (Yodpet et al., 2017, pp. 8-9) และงานวิจัยของปณิศา อธิจิตตา (Atijitta, 2017, pp.89-90) บ่งชี้ให้เห็นว่าชมรมผู้สูงอายุและโรงเรียนผู้สูงอายุมีความเกี่ยวข้อง มีวัตถุประสงค์ของการมีอยู่สอดคล้องกัน ได้แก่ การสร้างกิจกรรมของผู้สูงอายุ และสร้างการเรียนรู้ตลอดชีวิต ชมรมผู้สูงอายุเกิดขึ้นเพราะแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 6 และ 7 ที่มีนโยบายเกี่ยวกับการให้บริการผู้สูงอายุด้านสุขภาพ รวมถึงการสนับสนุนให้เกิดชมรมผู้สูงอายุในพื้นที่ต่าง ๆ (Health Promotion Strategic Planning Committee, as cited in Chanakok et al., 1992, p. 45) ต่อมาได้มีสมาคมสภาผู้สูงอายุแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี กำกับดูแล ให้คำแนะนำและสนับสนุนชมรมผู้สูงอายุต่าง ๆ

สมาคมสภาผู้สูงอายุแห่งประเทศไทยฯ ได้นิยามชมรมผู้สูงอายุว่าเป็น การรวมกลุ่มกันของผู้สูงอายุที่มีอายุมากกว่า 60 ปีขึ้นไป โดยมีสมาชิกสนับสนุนอย่างน้อย 60 ปีไม่เกิน 1 ใน 4 ของสมาชิกทั้งหมด มีการเลือกตั้งคณะกรรมการที่มาจากสมาชิกภายในชมรมให้ดำรงตำแหน่งต่าง ๆ บริหารงานชมรมให้มีการทำกิจกรรมเพื่อส่งเสริมผู้สูงอายุในชุมชนและสร้างสวัสดิการในชุมชนอย่างต่อเนื่อง สถานที่ตั้งในการทำกิจกรรมอาจเป็นสถานที่ที่มีอยู่ในชุมชนอยู่แล้วหรือสร้างใหม่ มีการเปิดรับสมาชิกโดยสมาชิกจะต้องร่วมเป็นสมาชิกสาขาสมาคมสภาผู้สูงอายุแห่งประเทศไทยประจำจังหวัด และมีการรายงานผลการดำเนินงานชมรมผู้สูงอายุส่งสาขาสมาคมฯ ในทุกปี มีความพยายามในการสร้างเครือข่ายชมรมผู้สูงอายุด้วยกันเพื่อแบ่งปันความรู้ในการบริหารระหว่างชมรมผู้สูงอายุที่มีการบริหารงานที่ดีกับชมรมผู้สูงอายุที่ต้องการรับคำแนะนำก่อเกิดเป็น “โครงการชมรมพี่ชมรมน้อง” เพื่อสนับสนุนการรวมกลุ่มของผู้สูงอายุโดยมีชุมชนและสถาบันทางสังคมเข้าไปให้การสนับสนุน มีการศึกษาถึงการดำเนินงานของ “ชมรมพี่” ที่มีความเข้มแข็งเพื่อเป็นต้นแบบให้ “ชมรมน้อง” ที่เป็นชมรมเกิดใหม่หรือ

ชมรมที่มีความเข้มแข็งน้อยสามารถปรับตัวและรวมกลุ่มกันได้อย่างเข้มแข็ง (Yodpet et al., 2004, pp.1-2)

งานวิจัยของ Buranakongkatre (2011) กล่าวถึงปัญหาของการดำเนินงานของชมรมผู้สูงอายุ มิได้แก่ คณะกรรมการชมรมผู้สูงอายุส่วนใหญ่ยังขาดการประเมินความต้องการของผู้สูงอายุในพื้นที่ที่มีต่อการดำเนินงานชมรมผู้สูงอายุ ผู้สูงอายุหลายคนไม่สะดวกในการเดินทางมาชมรม บางชมรมมีที่ตั้งไม่แน่นอน การจัดกิจกรรมเป็นไปตามความถนัดของคณะกรรมการไม่มีความหลากหลาย ไม่มีผู้เชี่ยวชาญมาแนะนำการจัดกิจกรรมให้ หน่วยงานที่เข้ามาสนับสนุนเข้ามาสนับสนุนทางการเงินและสิ่งสนับสนุนแต่ไม่เข้ามาเกี่ยวข้องกับการจัดกิจกรรม ผู้สูงอายุไม่สะดวกเข้าร่วมกิจกรรมและลงชื่อเข้าร่วมเพียงเพื่อได้รับประโยชน์ความช่วยเหลือทางการเงินจากชมรมผู้สูงอายุเท่านั้น ขณะที่งานวิจัยของเคชา สังขวรรณ (Sangkawan et al., 2018) ชี้ให้เห็นว่าชมรมผู้สูงอายุส่วนใหญ่แม้ว่าจะจะมีการเชื่อมประสานกับสมาคมสภาผู้สูงอายุแห่งประเทศไทยฯ และเชื่อมโยงชมรมผู้สูงอายุอื่น ๆ ในลักษณะเครือข่าย แต่ก็มีข้อจำกัดเนื่องมาจากการเชื่อมประสานแบบสั่งการตามสายบังคับบัญชาเป็นผลให้ไม่สามารถขับเคลื่อนงานชมรมผู้สูงอายุได้สะดวก ทำให้หลายชมรมหันไปเชื่อมประสานกับหน่วยงานท้องถิ่น เช่น องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล สถาบันการศึกษา วัด อบจ. เป็นการเชื่อมประสานแนวราบในพื้นที่ตน

แต่กระนั้นข้อดีของชมรมที่อยู่ในการกำกับดูแลของสมาคมสภาผู้สูงอายุแห่งประเทศไทยฯ จดทะเบียนอย่างถูกต้อง มีสิทธิ์ในการรับทุนสนับสนุนกิจกรรมจากหน่วยงานราชการ ขณะที่โรงเรียนผู้สูงอายุไม่สามารถขอรับการสนับสนุนจากทางราชการได้ นอกจากจะต้องดำเนินการเป็นระยะเวลา 1 ปีขึ้นไปแล้วจึงจดทะเบียนเป็นองค์กรสาธารณประโยชน์เพื่อให้มีสิทธิ์ในการขอรับทุนจากหน่วยงานภาครัฐ ด้วยเหตุนี้หลายพื้นที่จึงมีชมรมผู้สูงอายุและโรงเรียนผู้สูงอายุอยู่ด้วยกัน โดยให้โรงเรียนผู้สูงอายุเป็นส่วนหนึ่งของชมรมผู้สูงอายุ มีคณะกรรมการบริหารกำกับดูแลคนละส่วนแต่สมาชิกเป็นกลุ่มเดียวกัน เพื่อใช้จุดเด่นแก้จุดด้อยระหว่างกันของโรงเรียนผู้สูงอายุและชมรมผู้สูงอายุ ข้อเด่นของโรงเรียนผู้สูงอายุที่แก้ไขข้อด้อยของชมรมผู้สูงอายุนั้นคือการใช้คำว่า

“โรงเรียน” เป็นตัวนำกิจกรรม สร้างรูปแบบการบริหารจัดการโดยใช้เครือข่ายชุมชนร่วมกับหน่วยงานในท้องถิ่นเชื่อมประสานในแนวราบ บริหารอย่างยืดหยุ่นไม่เน้นความเป็นทางการมากนัก จึงทำให้กิจกรรมโรงเรียนผู้สูงอายุมีความหลากหลายและจัดได้ต่อเนื่องมากกว่ากิจกรรมของชมรมผู้สูงอายุ (Atijitta, 2021, pp.89-90)

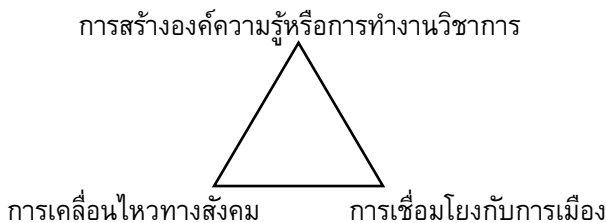
ประเด็นที่สอง โรงเรียนผู้สูงอายุเป็นความร่วมมือกันระหว่างภาคประชาชนและหลายภาคส่วนในตำบลและจังหวัดในลักษณะเครือข่าย อकिन รพีพัฒน์ (Rabibhadana, 1993, as cited in Nedpokaao, 2021, pp.177) อธิบายเครือข่าย (Network) ว่าเป็นรูปแบบความสัมพันธ์กลุ่มที่เชื่อมโยงบุคคลเข้าด้วยกัน เป็นเส้นใยคล้ายแมงมุมที่บุคคลในเครือข่ายมาพบกันหลายลักษณะและสถานการณ์ อัศวิน เนตรโพธิ์แก้ว (Nedpokaao, 2021, pp.177) ได้อธิบายเพิ่มเติมว่าเป็นสายสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงระหว่างกลุ่มคนในชุมชนท้องถิ่นกับชุมชนภายนอกผ่านกระบวนการสื่อสารเป็นตัวเชื่อมร้อย เพื่อประโยชน์ร่วมกันในด้านการถือฤทธทางสังคม จิตใจ ทรัพยากร และข้อมูลข่าวสาร เช่นเดียวกันกับโรงเรียนผู้สูงอายุที่อาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วนในตำบลในการจัดตั้งและร่วมกันบริหารโรงเรียน

กัจจกร หลุยยะพงศ์ และคณะ (Louiyapong et al, 2017, pp. 2-3) กล่าวถึงการณรงค์กระบวนการทัศน์ใหม่ในด้านสุขภาพ จากการ “ซ่อม” และ “รักษา” สุขภาพ มาเป็นการ “ส่งเสริม” สุขภาพร่างกายก่อนที่จะป่วย โดยเฉพาะในกลุ่มผู้สูงอายุซึ่งมีปัญหาด้านสุขภาพมากกว่าช่วงวัยอื่น ๆ การณรงค์แบ่งออกเป็น “สามคลื่นระลอก” คลื่นลูกแรกเป็นการสื่อสารส่งเสริมสุขภาพจากหน่วยงานส่วนกลาง ใช้สื่อมวลชนในการกระจายข่าวสารเป็นหลัก คลื่นลูกที่สองเป็นการใช้สื่อชุมชนในการสื่อสารกระตุ้นการพัฒนาสุขภาพในชุมชน คลื่นลูกที่สามเป็นการรวมการสื่อสารระหว่างคลื่นลูกแรกและคลื่นลูกที่สองโดยลดข้อจำกัดของคลื่นลูกแรกที่มองภาพรวมใช้สื่อมวลชนเป็นหลักและอาจไม่สอดคล้องกับความต้องการรับสื่อของประชาชน ส่วนคลื่นลูกที่สองมีการจำกัดเฉพาะพื้นที่ แต่โรงเรียนผู้สูงอายุก็ออกฤทธิ์ที่ใช้แนวคิดคลื่นลูกที่สามที่ผสมผสานเพื่อให้การสื่อสารขยายออกไปในวงกว้างแต่ก็ได้ผลในวงแคบในระดับชุมชน ยกตัวอย่างเช่นการให้ความตระหนักรู้เรื่องการลดการกินหวาน มัน เกล็มในผู้สูงอายุ ซึ่งนอกจากจะสร้าง

ความตระหนักรู้แก่ผู้สูงอายุในโรงเรียนผู้สูงอายุแล้ว ผู้สูงอายุยังมีการสื่อสารต่อออกไปยังบุคคลอื่นเป็นวงกว้าง

Wade & Water (1996, p.38, as cited in Othaganont, 2011, pp.93-100) กล่าวว่า การประสานเครือข่ายบริการสำหรับผู้สูงอายุ คือการสร้างเครือข่ายที่สามารถช่วยเหลือผู้สูงอายุได้ทันเวลา เป็นไปตามที่ผู้สูงอายุต้องการ เป็นไปในลักษณะองค์รวม สร้างความสัมพันธ์ระหว่างผู้สูงอายุกับครอบครัว เพื่อน กลุ่มเพื่อน เพื่อนบ้าน นุเคราะห์ภาครัฐ และบุคลากรสาธารณสุข ประพนธ์ โอทกานนท์ (Othaganont, 2011) ได้เสริมว่า ผู้ประสานเครือข่ายจะเป็นบุคคลในสาขาใดก็ได้ มีการวางแผนงานเป็นกระบวนการ กำหนดแผนงาน รายละเอียด และมุ่งสู่เป้าหมายตามที่กำหนด โดยผู้ประสานเครือข่ายเป็นบุคลากรที่กำหนดตำแหน่งขึ้น ต้องวางแผนเพื่อสร้างเครือข่ายและความร่วมมือจากบุคคลหลากหลายสาขาอาชีพ รวมถึงผู้ใกล้ชิดผู้สูงอายุ โดยผู้ประสานเครือข่ายต้องทำหน้าที่เป็นผู้ให้การสนับสนุน (Supporters) ผู้อำนวยการความสะดวก (Facilitators) และขยายขนาดของเครือข่าย มีการศึกษาและสำรวจทรัพยากรเพื่อใช้ทรัพยากรหรือโปรแกรมที่มีอยู่แล้วในชุมชน เพื่อแก้ปัญหาภาวะการณ์แยกตัวและความหวาดกลัวจากการขาดเครือข่าย ขาดการพึ่งพาซึ่งกันและกันระหว่างผู้สูงอายุกับชุมชน การประสานเครือข่ายที่มีความหลากหลายทางวิชาชีพจะช่วยให้การดำเนินงานด้วยความเข้าใจตามลักษณะงานที่สอดคล้องแต่ละอาชีพและศาสตร์สาขา

แนวคิดการประสานเครือข่ายยังสอดคล้องกับประเวศ วะสี (Wasi, 2003, p. 26) ที่เสนอว่าการขับเคลื่อนการปฏิรูประบบสุขภาพชุมชนให้เป็นรูปธรรมว่าจำเป็นต้องทำงานในรูปแบบที่เรียกว่า “สามเหลี่ยมเขยื้อนภูเขา” ซึ่งประกอบด้วย การสร้างองค์ความรู้หรือการทำงานวิชาการ ควบคู่กับการเคลื่อนไหวทางสังคม และการเชื่อมโยงทางการเมือง ดังภาพที่ 1 นี้

ภาพที่ 1 แนวคิดสามเหลี่ยมเขยื้อนภูเขา

จากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับโรงเรียนผู้สูงอายุ (Khampuk, 2015, p. 58, Yodpet et al., 2017, p.173, Maneethip, 2017, p. 53, Snamchaiskul et al., 2014, p.61, Dhirathiti et al., 2018, pp.4-10) นำเสนอสอดคล้องกันว่า โรงเรียนผู้สูงอายุบริหารงานโดยกลุ่มคนในชุมชนซึ่งอาจเป็นสมาชิกชมรมผู้สูงอายุหรือประชาชนทั่วไป และหน่วยงานภาครัฐในท้องถิ่น ได้แก่ เทศบาล/องค์การบริหารส่วนตำบล โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล โรงพยาบาลประจำอำเภอ สถานศึกษาในตำบล ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน สถานีตำรวจ นอกจากเครือข่ายในชุมชนแล้วยังมีหน่วยงานในระดับจังหวัด ได้แก่ สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด ซึ่งเป็นหน่วยงานที่สำรวจและให้การสนับสนุนโรงเรียนผู้สูงอายุตามภารกิจหน่วยงาน องค์การบริหารส่วนจังหวัด และหน่วยงานภาครัฐอื่น ๆ ในระดับจังหวัด อย่างมหาวิทยาลัย วิทยาลัยพยาบาล แรงงานจังหวัด สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด สาขาสมาคมสภาผู้สูงอายุฯ จังหวัด เป็นต้น แต่นอกจากนี้ในบางจังหวัดอย่างจังหวัดเชียงราย ได้มีการรวมตัวกันของโรงเรียนผู้สูงอายุจัดตั้งเครือข่ายโรงเรียนผู้สูงอายุจังหวัดเชียงราย มีแกนนำในการจัดตั้งเป็นพระสงฆ์ที่ผู้คนเคารพนับถือ และได้รับแต่งตั้งเป็นประธานเครือข่ายฯ มีนโยบายของเครือข่ายในการช่วยเหลือสนับสนุนซึ่งกันและกันระหว่างโรงเรียน และร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐระดับจังหวัดในการให้การสนับสนุนโรงเรียนผู้สูงอายุ (Atijitta, 2021, pp.96-97) การร่วมมือกันระหว่างหลายภาคส่วนเป็นไปตามหลักการสามเหลี่ยมเขยื้อนภูเขา ที่ประกอบไปด้วย

ภาคสังคม ภาคการเมือง และภาควิชาการ ทำให้โรงเรียนได้รับการสนับสนุนที่หลากหลายทั้งในด้านเงินทุน ทรัพยากร และองค์ความรู้ แต่เพื่อให้การดำเนินงานโรงเรียนผู้สูงอายุเป็นไปอย่างต่อเนื่องและพัฒนาให้ดียิ่งขึ้น ผู้บริหารโรงเรียนจำเป็นต้องมีการสื่อสารเครือข่ายในโรงเรียนที่เกิดจากเครือข่ายชุมชนและหน่วยงานท้องถิ่นมาสนับสนุนบริหารงานร่วมกัน รวมถึงเครือข่ายภายนอกโรงเรียนโดยเฉพาะหน่วยงานภาครัฐระดับจังหวัด และเครือข่ายโรงเรียนผู้สูงอายุจังหวัดซึ่งเกิดขึ้นในจังหวัดเชียงราย เพื่อให้ความร่วมมือระหว่างกันเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง

“การสื่อสาร” คือสิ่งสำคัญของเครือข่าย กาญจนา แก้วเทพ (Kaewthep, 2552, as cited in Louiyapong, 2016, pp.22-23) หากเครือข่ายคือ โครงสร้างหรือกระดูก การสื่อสารก็คือเส้นประสาทที่เชื่อมโยงเครือข่ายเข้าด้วยกัน การทำให้เป้าหมายของเครือข่ายบรรลุผลจำเป็นต้องมีการสื่อสารที่ดีทั้งในองค์ประกอบด้านผู้ส่งสาร ผู้รับสาร สาร และสื่อ มีความสม่ำเสมอในการสื่อสาร เช่นเดียวกับความถี่ในการจัดกิจกรรมโรงเรียนผู้สูงอายุและการประชุมคณะกรรมการบริหารโรงเรียนในแต่ละเดือน การมีทิศทางในการสื่อสารที่หลากหลายทิศทางทั้งในแนวดิ่งแบบบนลงล่าง และแนวนอนแบบชาวชุมชนเดียวกัน เน้นการสื่อสารสองทาง เน้นความเป็นกันเองมากกว่าเป็นทางการ มีเป้าหมายการสื่อสารในการร่วมมือกันทำงานและร่วมกันพัฒนา

ประเด็นที่สาม โรงเรียนผู้สูงอายุใช้การสื่อสารเป็นกลยุทธ์สำคัญในการสร้างความร่วมมือจากเครือข่ายชุมชนและจากภายนอกชุมชน จากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับโรงเรียนผู้สูงอายุอย่าง จินตนา สนามชัยสกุล (Snamchaiskul et al., 2014, p.61) ศึกษาโรงเรียนผู้สูงอายุตำบลบ้านดั่ว อำเภอห่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ ระบุว่าผู้บริหารโรงเรียนและครูชกชวนผู้ที่รู้จักมาช่วยงาน วิธีการสื่อสารที่ได้ผลนั่นคือการใช้สื่อบุคคลและกิจกรรมชุมชนพบปะสังสรรค์ในการเชิญชวน ขณะที่สื่อที่ไม่ค่อยได้ผลมากนักคือการทำหนังสือประชาสัมพันธ์ การส่งหนังสือเชิญชวนไปตามหน่วยงานต่าง ๆ และการออกเสียงตามสาย วัตถุประสงค์ของโรงเรียน ขณะที่ นภเรณู สัจจรักษ์ ชีระฐิติ (Dhirathiti et al., 2018, pp.4-10) พบว่าโรงเรียนผู้สูงอายุมีการประชุมภายในคณะกรรมการประจำเดือน ในการประชาสัมพันธ์โรงเรียนไปยังชุมชนมีการแจกแผ่นพับ ใช้เสียงตามสาย สื่อสารผ่านผู้นำ

ชุมชน ขณะที่การสื่อสารไปยังภายนอก เช่น การจัดกิจกรรมสัญจรไปยังหน่วยงาน เครือข่าย การออกโทรทัศน์ เป็นต้น

ในขณะที่การสื่อสารเพื่อสร้างความร่วมมือของโรงเรียน โรงเรียนใช้วิธีการสื่อสารในเชิงบวกและความสม่ำเสมอในการสื่อสาร จากงานวิจัยของเสาวลักษณ์ มณีทิพย์ (Maneethip, 2017, p.54) กล่าวถึงการสื่อสารระหว่างกันของคณะกรรมการ โรงเรียนผู้สูงอายุตำบลแม่กา อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา นอกจากเหนือจากการประชุมแล้วยังมีการสื่อสารผ่านไลน์กลุ่มคณะกรรมการ โรงเรียนซึ่งทำให้เกิดการสื่อสารสานความสัมพันธ์อย่างสม่ำเสมอ ขณะที่การสื่อสารเนื้อหาในเชิงบวกพบว่าโรงเรียนมีการจัดปฐมนิเทศกล่าวถึงเป้าประสงค์ในการสร้างประโยชน์แก่ผู้สูงอายุในวันเปิดเรียน และมีการจัดกิจกรรมมอบปริญญาชีวิตให้แก่นักเรียนผู้สูงอายุที่จบการศึกษาเพื่อสื่อสารจงใจให้นักเรียนผู้สูงอายุต้องการเข้าร่วมกิจกรรม สอดคล้องกับงานวิจัยของพวงนรินทร์ คำปุก (Khampuk, 2015, p. 58) ที่ระบุว่าโรงเรียนผู้สูงอายุตำบลหัวม้ง อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย ที่ถูกศึกษามีการบริหารงานในรูปแบบคณะกรรมการบนพื้นฐานของจิตอาสา สื่อสารไปยังเครือข่ายผู้สนับสนุนในการมาร่วมกันคิด ลงมือทำ และเป็นเจ้าของโรงเรียนผู้สูงอายুর่วมกัน ขณะที่ข้อค้นพบของ ปณิสญา อธิจิตตา (Atijitta, 2021, p.209) ได้ค้นพบการสร้างความร่วมมือระหว่างโรงเรียนกับเครือข่ายโรงเรียนผู้สูงอายุด้วยกัน ร่วมกันก่อตั้งเป็น “เครือข่ายโรงเรียนผู้สูงอายุจังหวัด” ซึ่งเกิดขึ้นในจังหวัดเชียงราย โดยมีการร่วมมือระหว่างโรงเรียนด้วยกัน และความร่วมมือระหว่างเครือข่ายโรงเรียนผู้สูงอายุและหน่วยงานพันธมิตรระดับจังหวัด

จากงานวิจัยข้างต้น (Maneethip, 2017, Khampuk, 2015, Atijitta, 2021) ทำให้สรุปการสื่อสารเพื่อสร้างและสร้างความร่วมมือของเครือข่ายความร่วมมือของโรงเรียนผู้สูงอายุ 3 ประเภท ได้แก่ ประเภทที่หนึ่ง การสื่อสารไปยังชุมชนผ่านสื่อชุมชน เช่น การประชุมหมู่บ้าน การประชุมหมู่บ้าน เสียงตามสาย ตี๋อนุคคลในหมู่บ้าน สื่อกิจกรรม ประเพณี ประเภทที่สอง การสื่อสารภายในโรงเรียนผ่านกิจกรรมโรงเรียน การฝึกอาชีพ การประชุมของคณะกรรมการบริหาร และประเภทที่สาม การสื่อสารเครือข่ายผู้สนับสนุน

เช่น เครือข่ายหน่วยงานภาครัฐระดับจังหวัด เครือข่ายโรงเรียนผู้สูงอายุจังหวัด ผ่านการประชุม กิจกรรมประเพณี กิจกรรมพบปะอื่น ๆ

ความสัมพันธ์ผลของการสื่อสารเครือข่ายโรงเรียนผู้สูงอายุทั้งเครือข่ายภายในโรงเรียน และเครือข่ายโรงเรียนผู้สูงอายุในระดับกว้าง มีปัจจัยสำคัญ ได้แก่ ความน่าเชื่อถือของผู้ส่งสารหลัก และความรู้สึกเป็นชาวชุมชนเดียวกันของผู้ส่งสารและผู้รับสาร ดังอธิบายได้ดังนี้

ความน่าเชื่อถือของผู้ส่งสารหลัก คือ ผู้นำโรงเรียนผู้สูงอายุ เป็นปัจจัยที่งานวิจัยต่าง ๆ ชำงต้นนำเสนอทั้งโดยตรงและโดยนัย จากงานวิจัยนำเสนอให้เห็นว่าผู้นำโรงเรียนผู้สูงอายุส่วนใหญ่เป็นผู้ที่มีสถานะหรือตำแหน่งเป็นที่ยอมรับของประชาชนในพื้นที่ เช่น พระสงฆ์ ผู้นำชุมชน ครูอาจารย์เกษียณอายุ นายกเทศมนตรี คณบดีมหาวิทยาลัย เป็นต้น จากงานวิจัยของ ปณิสญา อธิจิตตา (Atijitta, 2021, p.139) ซึ่งศึกษาโรงเรียนผู้สูงอายุในจังหวัดเชียงรายและจังหวัดกาฬสินธุ์ แสดงให้เห็นว่าโรงเรียนผู้สูงอายุจำนวนมากในจังหวัดเชียงรายมีผู้นำโรงเรียนเป็นพระสงฆ์ อีกทั้งประธานเครือข่ายโรงเรียนผู้สูงอายุจังหวัดที่จัดตั้งขึ้นก็เป็นพระสงฆ์เช่นเดียวกัน เนื่องจากบริบททางวัฒนธรรมภาคเหนือให้ความสำคัญเคารพเชื่อถือพระสงฆ์ ขณะที่จังหวัดกาฬสินธุ์ ผู้นำโรงเรียนผู้สูงอายุจำนวนมากเป็นผู้นำชุมชน เนื่องจากบริบทวัฒนธรรมอีสานและชาดพันธุ์ภูไทให้ความสำคัญและทำตามผู้นำชุมชน สอดคล้องกับงานวิจัยของ เสาวลักษณ์ มณีทิพย์ (Maneeethip, 2017) ที่กล่าวว่าผู้นำโรงเรียนซึ่งมีตำแหน่งสถานะและบริหารด้วยภาวะผู้นำ เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดความร่วมมือระหว่างกันในการบริหารจัดการโรงเรียน ขณะที่งานวิจัยของศศิพัฒน์ ยอดเพชร และคณะ (Yodpet et al., 2017) กล่าวว่าโรงเรียนผู้สูงอายุบางแห่งแต่งตั้งผู้นำเพียงแต่ในนามเท่านั้น แต่อำนาจในการบริหารเป็นของผู้นำองค์กรที่ก่อตั้งโรงเรียนขึ้นมา อย่างไรก็ตามผู้นำคือผู้ประสานผู้สนับสนุนโรงเรียนต่าง ๆ อีกทั้งยังเป็นผู้นำทางความคิด (Opinion Leader) ที่จูงใจให้เกิดความร่วมมือ ดังที่ อัศวิน เนตรโพธิ์แก้ว (Nedpokaew, 2021, pp.19-20) ได้กล่าวไว้ว่าการสื่อสารเป็นเครื่องมือของผู้นำในการเปลี่ยนแปลงยกระดับองค์กรให้โดดเด่น ผู้ที่มาร่วมปฏิบัติงานสนับสนุนเกิดความเข้าใจเป้าหมายที่

คาดหวัง เข้าใจในบทบาทหน้าที่ของตน แก้ปัญหาความขัดแย้ง และร่วมกันขับเคลื่อน
การทำงานขององค์กรให้สำเร็จ

ความรู้สึกเป็นชาวชุมชนเดียวกันของผู้ส่งสารและผู้รับสาร เป็นปัจจัยที่สะท้อน
ออกมาจากกิจกรรมการสื่อสารที่โรงเรียนผู้สูงอายุกลุ่มตัวอย่างในแต่ละงานวิจัยนำเสนอ
ออกมา โดยเฉพาะกิจกรรมวัฒนธรรมประเพณีซึ่งในบางพื้นที่มีกิจกรรมที่เป็นเฉพาะตัว
ของชุมชนและเป็นกิจกรรมที่สร้างความรู้สึกเป็นชาวชุมชนที่มีวัฒนธรรมเดียวกัน
ยกตัวอย่างงานวิจัยของ ปณิสญา อธิจิตตา (Atijitta, 2564, p.247) ที่กล่าวถึงกิจกรรมใน
จังหวัดเชียงรายอย่าง “ประเพณีตานต๋ออด” ซึ่งเป็นกิจกรรมที่โรงเรียนผู้สูงอาย่วมมือกับ
ชุมชนนำสิ่งของไปให้ผู้สูงอายุชากไว้ กิจกรรม “ช่วงพญา” และกิจกรรม “อ้อย (ดา/ยาย)
สอนหลาน หลานสอนอ้อย” ซึ่งเป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างคนรุ่น
เก่าและคนรุ่นใหม่ กิจกรรม “การพ้อนรำภูไท” ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ผู้สูงอายุทำร่วมกัน
จัดขึ้นอย่างแพร่หลายในโรงเรียนผู้สูงอายุจังหวัดกาฬสินธุ์ซึ่งคนพื้นถิ่นส่วนมากเป็น
ชาวอีสาน-ภูไท สอดคล้องกับงานวิจัยของ เสาวลักษณ์ มณีทิพย์ (Maneeethip, 2017, p.54)
และธิดารัตน์ นวลเดช (Nualdach, 2018, p.174) ที่กล่าวว่าโรงเรียนผู้สูงอายุมิการใช้
กิจกรรมทางศาสนาเป็นกิจกรรมที่สร้างความรู้สึกเป็นชาวชุมชนเดียวกันที่มีศาสนาพุทธ
เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวใจร่วมกัน การใช้สื่อพื้นบ้าน สื่อพิธีกรรม กิจกรรมและวัฒนธรรม
ชุมชน เป็นเครื่องมือในการสื่อสารและสร้างความสัมพันธ์เครือข่ายสอดคล้องกับ
คำอธิบายของ กาญจนา แก้วเทพ (Kaewthep, 2005, p.55) ที่กล่าวถึงกระบวนการทัศนัยใน
การสื่อสารใหม่คือการผสมผสานการสื่อสารทั้งแบบดั้งเดิมคือการสื่อสารระหว่างบุคคล
การสื่อสารด้วยสื่อชุมชน ร่วมกับการสื่อสารแบบประเพณี ขณะที่ กัจร หลุยยะพงศ์ และ
คณะ (Louiyapong et al, 2017, pp.160-161) ขยายความการสื่อสารแบบประเพณีว่า
กิจกรรมเหล่านี้เป็นวิถีชีวิตชุมชน เป็นการเสริมจิตวิญญาณชุมชน สร้างความรู้สึกผูกพัน
ในฐานะชาวชุมชนเดียวกัน ซึ่งจะส่งผลต่อความร่วมมือต่อการร่วมกันดำเนินงาน
โรงเรียนผู้สูงอายุและเสริมสร้างสุขภาวะผู้สูงอายุในอนาคต

นอกจากนี้ การจัดกิจกรรมโรงเรียนผู้สูงอายุเป็นการนำพาผู้สูงอายุมารวมตัวกัน
ทำให้ง่ายต่อหน่วยงานภาครัฐเข้ามาสื่อสารเพื่อพัฒนาผู้สูงอายุ เช่น สำนักงานพัฒนา

สังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด เข้ามาส่งเสริมความรู้และอาชีพให้แก่ผู้สูงอายุ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลเข้ามาให้ความรู้สร้างเสริมสุขภาพแก่ผู้สูงอายุ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพชีวิต สำนักงาน กศน.สนับสนุนการศึกษาตลอดชีวิต เป็นต้น (Yana et al., 2017, pp.28-30) การที่ผู้สูงอายุมารวมกันในสถานที่เดียว ทำให้หน่วยงานภาครัฐสามารถส่งบุคลากรมาทำหน้าที่ตามพันธกิจขององค์กรที่มีต่อผู้สูงอายุในชุมชนให้บรรลุผล อีกทั้งผลประโยชน์ยังเกิดขึ้นกับผู้สูงอายุและชุมชน

ประเด็นที่สี่ โรงเรียนผู้สูงอายุคือผลของความพยายามของหน่วยงานท้องถิ่นในการพัฒนาท้องถิ่น จากงานวิจัยที่เกี่ยวกับโรงเรียนผู้สูงอายุข้างต้นเผยให้เห็นว่าหน่วยงานภาครัฐในท้องถิ่นอย่างองค์การบริหารส่วนตำบลหรือเทศบาล เป็นผู้สนับสนุนหลักของโรงเรียนผู้สูงอายุทั้งในด้านการก่อตั้ง การสนับสนุนการบริหารงาน การสนับสนุนเงินทุน ทรัพยากร และสถานที่สำหรับทำกิจกรรม ผลของพระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ.2542 และมาตรา 30 กำหนดให้มีการถ่ายโอนงานบริการสาธารณะให้แก่ท้องถิ่นซึ่งหมายรวมถึงบทบาทในการเกื้อหนุนผู้สูงอายุ ใน 4 แผนงาน ได้แก่ แผนงานให้บริการด้านสุขภาพอนามัย แผนงานส่งเสริมการอยู่ร่วมกันและการสร้างความเข้มแข็งด้านองค์กรผู้สูงอายุ แผนงานส่งเสริมอาชีพหรือรายได้ของผู้สูงอายุและคนพิการ และแผนงานการจัดให้มีอาสาสมัครดูแลผู้สูงอายุ (อผส.) และผู้พิการ อีกทั้งแผนผู้สูงอายุแห่งชาติฉบับที่ 2 (พ.ศ.2545-2564) กำหนดให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีภาระงานในการจัดให้มีโครงการบริการผู้สูงอายุในชุมชน (Foundation of Thai Gerontology Research and Development Institute, 2017) การปฏิบัติงานเกื้อหนุนผู้สูงอายุ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจำเป็นต้องประสานความร่วมมือกับหลายภาคส่วนที่เกี่ยวข้องเพื่อร่วมกันดำเนินงานกิจกรรมต่าง ๆ โดยมีเทศบาลหรือ อบต. เป็นหน่วยงานในการประสานเชื่อมโยงการทำงาน (Yana et al, 2017, p.21) เจ้าหน้าที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะต้องได้รับการเลือกตั้งจากประชาชนในท้องถิ่นนั้นตามวิธีการที่กำหนดไว้ในกฎหมายเลือกตั้งสภาและผู้บริหารท้องถิ่น นับงบประมาณที่ได้รับการจัดสรรจากรัฐบาลกลางมาใช้เพื่อประโยชน์สุขของท้องถิ่นตามหลักการกระจายอำนาจการปกครอง (Decentralization)

โกวิทช์ พวงงาม (Puang-ngam, 2005, p.40) อธิบายการกระจายอำนาจว่าเป็นหลักการมอบอำนาจให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นปกครองตนเอง เป็นการกระจายอำนาจทางการปกครองที่เรียกว่า Devolution เน้นความเป็นประชาธิปไตย โอนอำนาจให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอย่างเด็ดขาด ส่วนกลางจะแก้ไขเปลี่ยนแปลงหรือยกเลิกมิได้ ขณะที่ เสน่ห์ จุ้ยโต และคณะ Juito et al., (2007, p.8) อธิบายว่า การกระจายอำนาจคือการที่รัฐบาลเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการปกครองตนเอง โดยให้อำนาจให้การบังคับบัญชาและการดำเนินการเป็นขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ทำหน้าที่ปกครองตัวเอง รัฐบาลกลางเป็นเพียงผู้ควบคุมและตรวจตราให้ท้องถิ่นดำเนินการเป็นไปตามมาตรฐานและตัวบทกฎหมายที่กำหนดเอาไว้ ในด้านกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น (Department of Local Administration, 2009, pp. 2-6) กำหนดแนวทางและขั้นตอนการดำเนินกิจกรรมส่งเสริม สนับสนุน รวมทั้งจัดบริการสงเคราะห์ผู้สูงอายุตามมาตรฐานตัวชี้วัดมีแนวคิดพื้นฐานหลักใหญ่สำคัญได้แก่ 1) การเห็นคุณค่าผู้สูงอายุโดยผู้บริหารท้องถิ่น สมาชิกสภาท้องถิ่น ประชาคม กลุ่มองค์กรชุมชน ต้องมีค่านิยมที่เห็นคุณค่าของผู้สูงอายุว่ามีสำคัญต่อสังคมและชุมชนท้องถิ่น 2) เป็นภารกิจขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ต้องตระหนักว่าการจัดสวัสดิการเพื่อสงเคราะห์และพัฒนาผู้สูงอายุเป็นภารกิจและอำนาจหน้าที่ 3) สร้างค่านิยมการอยู่ร่วมกันโดยให้ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมกับชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการร่วมคิด ร่วมวางแผน และร่วมปฏิบัติ เพื่อให้การสงเคราะห์และพัฒนาผู้สูงอายุเป็นไปอย่างยั่งยืน หลักการทำงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่สำคัญคือการยึดหลักประสานงานกับส่วนราชการและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ เช่น กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กระทรวงสาธารณสุข และกระทรวงมหาดไทย โดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องมีการจัดการในเรื่องบุคลากร งบประมาณ สถานที่ เครื่องมือ และความรู้ความเข้าใจแนวทางการพัฒนา ด้วยเหตุนี้การสนับสนุนโรงเรียนผู้สูงอายุขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจึงเป็นภารกิจที่ไม่สามารถเลี่ยงได้

ประเด็นที่ห้า ผู้นำโรงเรียนและเครือข่ายชุมชนที่เข้มแข็งเสริมสร้างโรงเรียนผู้สูงอายุให้เข้มแข็ง โรงเรียนผู้สูงอายุที่เข้มแข็งเสริมสร้างให้ชุมชนเข้มแข็ง โรงเรียนผู้สูงอายุโดยส่วนใหญ่เกิดจากความร่วมมือของเครือข่ายในชุมชน มีแกนกลางการสนับสนุน โดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ร่วมกับผู้นำชุมชนหรือพระสงฆ์ มีเป้าหมายหลักที่เหมือนกันคือการสร้างความเข้มแข็งให้แก่ผู้สูงอายุในชุมชนทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ สังคม และส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต สิ่งที่ได้กลับคืนมาของการส่งเสริมความเข้มแข็งในผู้สูงอายุคือการสนับสนุนให้ผู้สูงอายุใช้ความรู้ ความสามารถ และศักยภาพของผู้สูงอายุพัฒนาคุณภาพชีวิตซึ่งกันและกัน และพัฒนาชุมชนท้องถิ่น

ยกตัวอย่างการศึกษาโรงเรียนผู้สูงอายุในภาคเหนือจากงานวิจัยของ ศิริลักษณ์ รื่นวงศ์ (Ruenwong, 2014, p.4) ซึ่งศึกษาโรงเรียนผู้สูงอายุตำบลห้วยม อำเภอบ้าน จังหัด เชียงราย โรงเรียนผู้สูงอายุแห่งแรกของประเทศไทย และหนังสือบันทึกการเดินทางของ ดวงพร เฮงบุญพันธ์ (Hengboonyapan, 2014, pp.25-112) พบว่าโรงเรียนผู้สูงอายุตำบลห้วยมได้รับการสนับสนุนจากคณะกรรมการพัฒนาตำบลซึ่งเป็นเครือข่ายชุมชนที่สำคัญ นำโดยพระสงฆ์ นายกรรณนายก บุคลากร อบต.ห้วยม ร่วมกับผู้อำนวยการ รพ.สต. จัดตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุเพื่อแก้ปัญหาการฆ่าตัวตายของผู้สูงอายุที่เกิดขึ้นในชุมชนบ่อยครั้ง ความสำเร็จของโรงเรียนผู้สูงอายุตำบลห้วยมเกิดจากการมีแกนนำชุมชนที่เข้มแข็งและร่วมมือกันทำงานพัฒนาชุมชนมานาน ซึ่งความเข้มแข็งของผู้สูงอายุนี้ได้สะท้อนกลับมายังชุมชนโดยเห็นได้จากกิจกรรมชุมชนที่ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมอย่างเข้มแข็งอย่างลานคนเมืองวัดเขื่อนเมืองที่ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมในการสอนภาษาล้านนาให้เยาวชน การจัดตั้งอาสาสมัครดูแลผู้สูงอายุติดเตียงและคนพิการ การจัดการสถาบันการเงินหมู่บ้าน และการฝึกอาชีพ ขณะที่โรงเรียนผู้สูงอายุในงานวิจัยของเสาวลักษณ์ มณีทิพย์ (Maneethip, 2017, p.57) ในพื้นที่จังหวัดพะเยามีการส่งเสริมผู้สูงอายุในการเผยแพร่ความรู้การเล่นดนตรีพื้นบ้านภาคเหนือ เช่นเดียวกับการศึกษาโรงเรียนผู้สูงอายุในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จากงานวิจัยของ ปณิสญา อธิจิตตา (Atijitta, 2021, p.186) ที่พบว่าโรงเรียนผู้สูงอายุในจังหวัดกาฬสินธุ์ส่งเสริมให้ผู้สูงอายุสืบสานการรำแบบภูไทและเผยแพร่ศิลปะการรำรำแบบภูไทไปยังลูกหลาน รวมถึงการเผยแพร่ความรู้ทางการเกษตร รวมถึงงานวิจัย

ของพระครูวิเวกสุตาภรณ์ (Wiweksutaporn, 2019, p. 117) ศึกษาโรงเรียนผู้สูงอายุในจังหวัดร้อยเอ็ดที่สนับสนุนให้ผู้สูงอายุแบ่งปันความรู้ในด้านศิลปวัฒนธรรมอย่างการร้องหมอลำ การร้องสรภัญญะ เผยแพร่ความรู้ด้านสมุนไพร และการนวด ตัวอย่างการศึกษาโรงเรียนผู้สูงอายุในภาคใต้จากงานวิจัยของ ชูพิน ทรัพย์แก้ว (Sapkaew, 2016, pp.37-38) ซึ่งศึกษาโรงเรียนผู้สูงอายุในจังหวัดนครศรีธรรมราช พบว่าผู้สูงอายุได้บำเพ็ญประโยชน์แก่สังคม ทำโครงการจิตอาสาโดยมีกลุ่มเป้าหมายเป็นผู้สูงอายุในชุมชน การดัดแปลงทำรำโนราห์มาเป็นโนราบิกเพื่อออกกำลังกายและเผยแพร่วัฒนธรรมทำรำโนรา และตัวอย่างการศึกษาโรงเรียนผู้สูงอายุในภาคกลางจากงานวิจัยของ ชันว บัวมี (Buamee, 2017, p.95) ซึ่งโรงเรียนผู้สูงอายุในจังหวัดชัยนาทพบว่าผู้สูงอายุมีส่วนร่วมกับการกิจกรรมของชุมชนอย่างการจัดกิจกรรมเล่านิทานให้เด็กในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก การจัดตั้งศูนย์เรียนรู้เพื่อให้เผยแพร่ภูมิปัญญาชาวบ้าน การสอนการละเล่นพื้นบ้าน การทำไม้กวาดดอกหญ้า และการทำขนมไทย กิจกรรมเหล่านี้ล้วนเป็นการสนับสนุนให้ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมในการแบ่งปันความรู้และพัฒนาชุมชน อีกทั้งองค์ความรู้ที่ชุมชนได้รับจากผู้สูงอายุยังสามารถสร้างประโยชน์ให้แก่คนรุ่นใหม่ในแง่ของการพัฒนาอาชีพ ส่งเสริมให้คนในชุมชนในทุกช่วงวัยมีความเข้มแข็งและมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นอีกด้วย มีการถ่ายทอดวัฒนธรรมและองค์ความรู้ให้สืบทอดไปยังคนรุ่นต่อไป เป็นการสะท้อนความเข้มแข็งจากโรงเรียนผู้สูงอายุไปสู่ความเข้มแข็งของชุมชน

กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม ความเป็นอยู่ และอาหารพื้นบ้านเหล่านี้ล้วนเป็นวิถีชีวิตของคนในชุมชนท้องถิ่นเดียวกัน กาญจนา แก้วเทพ และคณะ (Kaewthep, et al., 2006, pp.94-97) มองว่าแต่ละพื้นถิ่นย่อมมีวัฒนธรรมเป็นของตนเองที่ผู้สูงอายุและชาวชุมชนท้องถิ่นต่างรู้จักและยึดถือว่าเป็นวัฒนธรรมท้องถิ่นเดียวกัน วัฒนธรรมท้องถิ่นเหล่านี้อาจถูกขังไว้ในโดยกลุ่มเครือข่ายเดิมซึ่งยังคงเหนียวแน่นอยู่หรืออาจสูญสลายไปแล้ว ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้สามารถกระตุ้นให้เกิดการสร้างเครือข่ายใหม่หรือส่งเสริมให้เครือข่ายเดิมให้มีความเข้มแข็งมากขึ้น ช่วยประสานเครือข่ายต่างวัยให้เข้ามาร่วม รวมถึงการเปิดพื้นที่ทางสังคมให้เครือข่ายได้มีการแบ่งปันองค์ความรู้ร่วมกัน ส่งเสริมให้มีการ

ทำกิจกรรมการสื่อสารในเครือข่ายอย่างต่อเนื่อง ก็จะสามารถเสริมสร้างเครือข่ายให้
แข็งแกร่งและยั่งยืนยิ่งขึ้น วัฒนธรรมท้องถิ่นจึงเข้มแข็งตามมา

**ประเด็นที่หก โรงเรียนผู้สูงอายุเสริมสร้างให้ผู้สูงอายุเป็นผู้สูงอายุที่มีคุณภาพ
ร่วมเป็นกำลังในการพัฒนาชุมชนและสังคม** องค์การอนามัยโลก (World Health Organization,
2002, p.12) ได้นิยามคำว่า Active Ageing หรือที่ในภาษาไทยเรียกว่า พหุพลัง ในช่วงปี 1990
ว่าเป็นกระบวนการพัฒนาสุขภาพ พัฒนาการมีส่วนร่วมกับสังคม และพัฒนา
หลักประกันความมั่นคง เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ ความหมายของคำว่า
“Active” นี้ มิใช่เพียงหมายถึงการมีพลังทางกายเท่านั้น แต่ยังหมายรวมถึงการมี
ส่วนร่วมอย่างต่อเนื่องในด้านสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม ศาสนา และการทำหน้าที่
พลเมืองของผู้สูงอายุ นอกจากนี้ยังรวมไปถึงการที่ผู้สูงอายุยังคงเป็นส่วนหนึ่งของ
ตลาดแรงงานอีกด้วย คณะกรรมการด้านเศรษฐกิจเพื่อยุโรปขององค์การสหประชาชาติ
(The United Nations Economic Commission for Europe - UNECE) (2017) ได้นำแนวคิด
ขององค์การอนามัยโลกมาจัดทำดัชนีชี้วัดพหุพลัง จากแนวคิดพหุพลังใน 4 ด้าน
ได้แก่ การมีงานทำ การมีส่วนร่วมในสังคม การพึ่งพิงและความมั่นคงในชีวิต และ
ความสามารถและสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมการมีพหุพลัง ความพยายามในการ
เสริมสร้างให้ผู้สูงอายุให้มีพหุพลังคือการสร้างสังคมและสภาพแวดล้อมที่ดีที่ทำให้
ผู้สูงอายุเป็นผู้สูงอายุที่มีความพร้อมทั้งกายและใจ พร้อมทำประโยชน์เพื่อตนเอง ชุมชน
และสังคม ซึ่งสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการมีอยู่ของโรงเรียนผู้สูงอายุ

หลักสูตรที่โรงเรียนส่วนใหญ่จัดให้แก่ผู้สูงอายุมีหัวข้อหรือวิชาเกี่ยวข้องที่ช่วย
ในการเสริมสร้างพหุพลังในผู้สูงอายุ ได้แก่ 1) การเปลี่ยนแปลงในวัยสูงอายุกับ
การป้องกันและรักษาสุขภาพ 2) การดำรงชีวิตแบบสูงวัยที่มีคุณภาพ เป้าหมาย และชีวิตที่
มีคุณภาพ 3) การออกกำลังกายในวัยสูงอายุ 4) อาหารที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุ 5) การใช้จ่าย
ให้ถูกวิธี 6) พืชผักสมุนไพรเพื่อสุขภาพ 7) การพัฒนาจิตสำหรับผู้สูงอายุ 8) การเปลี่ยนแปลง
ทางสังคมที่กระทบต่อการดำเนินชีวิต 9) สถานการณ์ผู้สูงอายุไทย 10) กฎหมายใน
ชีวิตประจำวันและสิทธิผู้สูงอายุ และ 11) การพัฒนาตนเองของผู้สูงอายุ (Yodpet, 2017,
pp.14-15) ในบางพื้นที่ได้มีการเสริมวิชาที่สอดคล้องกับท้องถิ่นของตัวเอง เช่น วิชาภาษา

ล้านนาในภาคเหนือ การออกกำลังกายโดยการรำกู่ไทของโรงเรียนในจังหวัดกาฬสินธุ์ และการรำรำโนราบิกในภาคใต้ เป็นต้น การจัดการเรียนรู้ในโรงเรียนผู้สูงอายุนอกจากการจัดหาวิทยากรที่สามารถหาได้ในพื้นที่แล้ว กิจกรรมของโรงเรียนยังส่งเสริมให้นักเรียนผู้สูงอายุได้เป็นวิทยากรแบ่งปันความรู้ให้แก่ผู้สูงอายุด้วยกันและคนอื่นๆ ด้วย อย่างเช่น กิจกรรมของโรงเรียนผู้สูงอายุตำบลห้วยม อำเภอกพาน จังหวัดเชียงราย ซึ่งมีกิจกรรม “มหาวิทยาลัยผู้สูงอายุ” เพื่อฝึกฝนให้ผู้สูงอายุเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ กิจกรรม “อ้อย (ตา/ยาย) สอนหลาน หลานสอนอ้อย” และกิจกรรม “ช่วงพญา” ของโรงเรียนผู้สูงอายุในจังหวัดเชียงรายที่สนับสนุนให้ผู้สูงอายุและคนในวัยอื่นๆ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน กิจกรรมฝึกสอนอาชีพ การทำอาหาร ศิลปวัฒนธรรมพื้นถิ่นที่ให้ผู้สูงอายุถ่ายทอดความรู้ให้แก่ผู้สูงอายุด้วยกัน เป็นต้น นอกจากนี้หน่วยงานภาครัฐและภาคประชาชน โดยเฉพาะจังหวัดเชียงรายยังมีความคิดเห็นสอดคล้องกันในเรื่องการสนับสนุนผู้ที่มีความรู้และภูมิปัญญาให้มีการทำ “ระเบียบคลังปัญญา” เพื่อบันทึกการถ่ายทอดความรู้ที่เป็นปราชญ์ชาวบ้านหรือเป็นผู้ที่มีความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อเป็นวิทยากรให้แก่โรงเรียนผู้สูงอายุในพื้นที่ของตนเองและพื้นที่อื่น ๆ ที่ต้องการเรียนรู้ (Ruenwong, 2014, p.62, Atijitta, 2021, p. 184)

อาชญูรา รัตนอุบล (Ratana-ubol, 2016, p.120) ได้ให้ความหมายของ ภูมิปัญญาชาวบ้าน ว่าคือความรู้ ความสามารถของบุคคลในท้องถิ่นที่ได้เรียนรู้มีประสบการณ์สั่งสมเลือกสรร พัฒนาจนเป็นความรู้ที่สามารถนำไปแก้ปัญหาได้ หรือสามารถนำมาใช้ในชีวิตประจำวันได้ จากนั้นจึงนำไปถ่ายทอดให้คนรุ่นหลังได้เรียนรู้ ปฏิบัติให้ดูเป็นตัวอย่าง บอกเล่าสั่งสอนจนพัฒนาไปสู่การเป็นภูมิปัญญาชาวบ้าน ขณะที่สำนักงานเลขาธิการศึกษา (Office of the Education Council, 2010, as cited in Ratana-ubol, 2016, p. 121) ได้กล่าวถึงรูปแบบการถ่ายทอดความรู้ของครูภูมิปัญญาไทยว่าควรประกอบด้วยการประสานเครือข่ายร่วมกันเพื่อจัดการเรียนรู้ การถ่ายทอดความรู้ที่เน้นประสบการณ์ แหล่งเรียนรู้ต้องเป็นสถานที่จริงที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เป็นรายบุคคลและกลุ่ม เป็นการเรียนนอกระบบ ใช้หลักการสอนที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เนื้อหาตามความสนใจของแต่ละบุคคล มีสถานที่ที่เอื้ออำนวย ใช้ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมใกล้ตัวเป็น

แหล่งเรียนรู้ ผู้เรียนสามารถนำความรู้และทักษะนำไปพัฒนาคุณภาพชีวิต หรือประกอบอาชีพ การที่โรงเรียนจัดกิจกรรมให้ผู้สูงอายุได้เป็นวิทยากรให้ความรู้แก่ผู้อื่น เป็นการส่งเสริมให้ผู้สูงอายุได้ใช้ความรู้ความสามารถ ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ตนมีความรู้เผยแพร่ให้แก่ผู้อื่น เป็นการส่งเสริมอาชีพ เผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่น อีกทั้งยังสร้างความภูมิใจให้แก่ผู้สูงอายุในฐานะที่เป็นผู้ทำประโยชน์ให้แก่ผู้อื่นและชุมชน

งานวิจัยของ จิราพร เกศพิชญวัฒนา (Kespichayawattana, 2006) เพ็ญแข ประจณปัจจนิก (Prachonpachanuk, 2007) และอาชญญา รัตนอุบล และคณะ (Ratana-Ubol et al, 2009) เห็นพ้องกันว่าแนวทางในการสนับสนุนให้ผู้สูงอายุมีภาวะพหุพิพลงคือ ต้องส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต ทั้งนี้เพราะผู้สูงอายุที่มีระดับการศึกษาน้อยและขาดการเรียนรู้ตลอดชีวิตมีผลสัมพันธ์กับการไม่จ้างงาน และมีผลสัมพันธ์กับการเกิดพหุพิพลงภาพ รวมถึงความเสี่ยงต่อการเสียชีวิต เช่นเดียวกับ ระวี สัจจโสภณ (Sajjasophon, 2013) ที่เห็นว่าการเกิดภาวะพหุพิพลงในผู้สูงอายุ มีแนวทางได้แก่ การส่งเสริมและพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ตลอดชีวิต การใช้แนวคิดพหุพิพลงด้านการศึกษาเป็นแนวทางในการสอนผู้สูงอายุเกี่ยวกับการดำรงชีวิตอย่างเข้าใจตนเอง สังคม และสภาพแวดล้อม การสนับสนุนการพัฒนาเมืองสำหรับผู้สูงอายุโดยสนับสนุนให้ผู้สูงอายุอาศัยอยู่ในถิ่นฐานเดิม มีการพัฒนาระบบสวัสดิการ การสาธารณสุข เน้นการพัฒนาชุมชนและเครือข่ายในชุมชน นอกจากนี้ยังเสนอถึงความสำคัญของการศึกษาสภาพปัญหา ความจำเป็นและความต้องการของผู้สูงอายุ มีการวางแผนเป้าหมายที่นำไปสู่กระบวนการพัฒนาภาวะพหุพิพลง โดยให้ผู้สูงอายุเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา มีภาคีเครือข่ายเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาให้ผู้สูงอายุในลักษณะหุ้นส่วน เน้นการทำงานเชิงรุกโดยใช้ชุมชนเป็นฐานในการพัฒนา มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบการดำเนินงานให้สอดคล้องกับบริบทชุมชนและความต้องการของผู้สูงอายุในพื้นที่

การร่วมมือกันของหลากหลายฝ่ายในชุมชนในลักษณะเครือข่ายเพื่อขับเคลื่อนโรงเรียนผู้สูงอายุ มิใช่เพียงความร่วมมือที่เกิดขึ้นชั่วคราวเท่านั้น แต่การจะกระทำให้ต่อเนื่องนั้นจำเป็นต้องกิจกรรมการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ แต่มากกว่านั้นคือการสื่อสารที่สร้างความรู้สึกร่วมกันและเป็นเจ้าของโรงเรียนผู้สูงอายุร่วมกัน อมรรักษ์

เจริญโชติธรรม (Charoenchottham, 2016, p.12) กล่าวถึงการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนต่อการพัฒนาไว้ 3 ระดับว่า ระดับเริ่มต้นคือระดับการเป็นผู้ใช้ประโยชน์ ประชาชนเข้ามาใช้ประโยชน์เพียงอย่างเดียวเท่านั้น เช่นเดียวกันกับนักเรียนผู้สูงอายุที่มาใช้ประโยชน์จากโรงเรียนผู้สูงอายุตามความต้องการของตน ระดับต่อมาคือระดับการเป็นผู้ให้ความร่วมมือ เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในระดับที่มากขึ้น เช่นเดียวกับนักเรียนผู้สูงอายุที่เข้ามามีส่วนร่วมในการเสนอแนะทางการจัดกิจกรรมของโรงเรียน และระดับขั้นสูงสุดคือระดับการเป็นผู้ตัดสินใจ เป็นการมอบอำนาจให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการตลอดแผน ประเมินผล รวมไปถึงกำหนดนโยบาย เสมือนเป็นการให้นักเรียนผู้สูงอายุร่วมเป็นเจ้าของโรงเรียนผู้สูงอายุ เป็นผลทำให้ประชาชนรู้สึกห่วงหาอาทรและต้องการมีส่วนร่วมพัฒนา

ดั่งงานวิจัยของ ปณิสญา อธิจิตตา (Atijitta, 2021, pp.215-217) ได้นำเสนอโรงเรียนผู้สูงอายุกลุ่มตัวอย่างที่จัดว่าเข้มแข็งในสาขาของบุคลากรสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด ซึ่งพบว่าโรงเรียนเหล่านี้นอกจากจะมีผู้นำโรงเรียนเป็นที่ยอมรับของชาวชุมชนแล้ว ยังมีกิจกรรมการสื่อสารที่ต่อเนื่องสม่ำเสมอ เช่น กิจกรรมการเรียน กิจกรรมการสื่อสารภายในกลุ่ม การจัดประชุมคณะกรรมการอย่างต่อเนื่อง การมีส่วนร่วมกับกิจกรรมของชุมชน รวมถึงการร่วมกิจกรรมกับกิจกรรมเครือข่ายจังหวัด นอกจากนี้ยังเปิดโอกาสให้ทุกคนในเครือข่ายโรงเรียนผู้สูงอายุมีส่วนร่วมในการพัฒนา เน้นการสื่อสารที่ทุกฝ่ายจะได้รับ “ผลประโยชน์” ร่วมกันจากโรงเรียนผู้สูงอายุ ทั้งผลประโยชน์ที่เป็นรูปธรรม เช่น งบประมาณ ทรัพยากรที่จำเป็น การมีวิทยากรที่เชี่ยวชาญเฉพาะทางแล้ว ยังรวมถึงผลประโยชน์ทางด้านจิตใจ ได้แก่ สุขภาพและคุณภาพชีวิตที่ดีของผู้สูงอายุในชุมชน รวมถึงความพึงพอใจจากการแบ่งปันของผู้ที่มาร่วมเครือข่ายช่วยเหลือค้ำจุนกับแนวคิดเครือข่ายของ เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (Chareonwongsak, 2000, pp. 37-44) ที่กล่าวว่าความร่วมมือเป็นเครือข่ายมักตั้งอยู่บนฐานของผลประโยชน์ที่มีร่วมกัน ทั้งผลประโยชน์ที่อาจเป็นตัวเงินและไม่ใช่ว่าตัวเงิน แต่รวมไปถึงความสุข ความพึงพอใจ ชื่อเสียง เกียรติยศ ซึ่งเป็นสิ่งที่สมาชิกของเครือข่ายต้องการและส่งผลต่อการทำให้สมาชิกร่วมมือกับเครือข่ายอย่างยาวนาน

ขณะที่โรงเรียนผู้สูงอายุที่ยังขาดความเข้มแข็งในสายตาของบุคลากรสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด คือ โรงเรียนผู้สูงอายุที่ไม่สามารถดำเนินกิจกรรมของโรงเรียนได้อย่างต่อเนื่อง เนื่องจากเครือข่ายของโรงเรียนมีปัญหา ปัญหาหลักของเครือข่ายมีได้แก่ 1) ปัญหาเรื่อง “คน” และ 2) ปัญหาเรื่องการจัดหางบประมาณ

ในด้านปัญหาเรื่อง “คน” โรงเรียนผู้สูงอายุมักมีปัญหาได้แก่ ผู้นำโรงเรียน และสมาชิกที่เป็นผู้ร่วมบริหาร โรงเรียน ดังที่กล่าวมาข้างต้นว่าโรงเรียนผู้สูงอายุส่วนใหญ่บริหารโดยหน่วยงานท้องถิ่นร่วมกับเครือข่ายชุมชน โดยมีผู้นำโรงเรียนเป็นแกนกลางยึดโยงทุกฝ่ายเข้าไว้ด้วยกัน แต่ทั้งนี้หากโรงเรียนยึดติดการบริหารอยู่ที่ตัวผู้นำมากเกินไปก็อาจทำให้โรงเรียนเกิดปัญหาจากข้อจำกัดข้อผู้นำได้ เช่น ภาวะการเจ็บป่วย ภาระส่วนตัว การย้ายถิ่น หรือการเสียชีวิตกะทันหัน โรงเรียนที่ยึดติดกับการบริหารของผู้นำมากเกินไปอาจทำให้สมาชิกคนอื่น ๆ ไม่กล้าตัดสินใจ ไม่ทราบแนวทางในการบริหารและการจัดหาทุน ก่อให้เกิดความเสี่ยงที่จะทำให้กิจกรรมของโรงเรียนหยุดชะงักหรือล้มไป ในที่สุด ผู้นำโรงเรียนจึงควรมีสมาชิกที่เป็นผู้ร่วมบริหารโรงเรียนให้ความช่วยเหลือทั้งสมาชิกที่เป็นตัวแทนจากหน่วยงานท้องถิ่น สมาชิกที่เป็นตัวแทนจากชุมชน ผู้นำชุมชน พระสงฆ์ ตัวแทนจากสถาบันการศึกษา สมาชิกที่มีคุณภาพและมีความเชี่ยวชาญในสายงานที่หลากหลายสามารถช่วยคิดแก้ปัญหาในการบริหารโรงเรียน รวมถึงการให้ความช่วยเหลือจัดหาทุนสนับสนุนในการทำกิจกรรมของโรงเรียนได้ เหล่านี้ล้วนเป็นไปตามหลักการในเรื่อง “เครือข่าย” ที่นอกจากผู้นำแล้ว ยังมีสมาชิกในเครือข่ายให้ความช่วยเหลือ ทำงานแทนกันได้ รวมถึงใช้ความรู้ความชำนาญในสายงานตัวเองจัดหาทุนมาสนับสนุนโรงเรียน ยกตัวอย่างเช่น สมาชิกที่เป็นตัวแทนจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ยอมรู้ช่องทางในการขอรับทุนจากหน่วยงานภาครัฐต่าง ๆ หรือสมาชิกที่เป็นครูมักมีความสามารถในการเขียนโครงการเพื่อเสนอขอรับทุนจากองค์กรต่าง ๆ

กัจจกร หลุยยะพงศ์ (Louiayapong, 2016, p.8) กล่าวถึงการรวมตัวแบบเครือข่ายสังคมว่าเป็นการประสานร่วมตัวกันของบุคคล องค์กร ชุมชน โดยมีเป้าหมายร่วมกันบางอย่าง ทั้งนี้ก็เพื่อเติมเต็มสิ่งที่ยังขาดเพื่อผลประโยชน์บางอย่างร่วมกัน เปลี่ยนบทบาทเป็นทั้งผู้ให้และผู้รับ ความสัมพันธ์ประเภทนี้มักเป็นไปในลักษณะแนวนอนมากกว่า

การกระจายอำนาจ แต่ทั้งนี้เครือข่ายสังคมเป็นเรื่องเกี่ยวกับ “คน” ซึ่งเป็นทรัพยากรที่ไม่มี ความแน่นอนเหมือนเช่นระบบเครือข่ายคอมพิวเตอร์ ดังนั้นเครือข่ายที่ใช้ “คน” จึง จำเป็นต้องมีการบริหารเครือข่ายอย่างยืดหยุ่น เชื่อมแน่นและยอมรับซึ่งกันและกัน สามารถ ปรับเปลี่ยนแผนงานได้อย่างอิสระ ปรับเปลี่ยนบุคลากรให้เหมาะสมตามสถานการณ์ มีการยอมรับคนรุ่นใหม่เข้ามาเป็นสมาชิกเพื่อทดแทนคนรุ่นเก่าหรือเพื่อให้การทำงานมี ความหลากหลายสร้างสรรค์มากยิ่งขึ้น รวมถึงควรมีการร่วมมือกันระหว่างโรงเรียนจัดตั้ง เครือข่ายโรงเรียนผู้สูงอายุระดับจังหวัด เพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกัน แบ่งปันทรัพยากร องค์ ความรู้ วิทยากรที่มีความสามารถ กระตุ้นให้เกิดกิจกรรมเครือข่ายอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ รวมไปถึงมีการรวมตัวเพื่อต่อรองหรือขอรับความช่วยเหลือจากหน่วยงานภาครัฐ การทำเช่นนี้จะ ทำให้โรงเรียนต่าง ๆ ได้รับประโยชน์ร่วมกันโดยไม่ทิ้งใครไว้เบื้องหลัง

ในด้านปัญหาเรื่องการจัดหางบประมาณ โรงเรียนจำเป็นต้องใช้งบประมาณใน การจัดกิจกรรมของโรงเรียน จ่ายค่าน้ำมันยานพาหนะรับส่งผู้สูงอายุ จ่ายค่าอาหาร ค่าวิทยากร และอื่น ๆ จากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับโรงเรียนผู้สูงอายุได้กล่าวถึงปัญหาเรื่อง การจัดหางบประมาณยกตัวอย่างเช่นงานวิจัยของ ปิยากร หวังมหัพพร (Wangmahaporn, 2012, p.189) ที่ศึกษาความร่วมมือในการบริหารจัดการโรงเรียนผู้สูงอายุ ได้แก่ โรงเรียน ผู้สูงอายุในจังหวัดพิจิตร โรงเรียนผู้สูงอายุในจังหวัดพะเยา และโรงเรียนผู้สูงอายุใน จังหวัดเลย พบว่าโรงเรียนกลุ่มตัวอย่างทั้งสามแห่งได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงาน ต่าง ๆ เพียงแค่ในระยะก่อตั้งเท่านั้น ระยะหลังของการจัดตั้งโรงเรียนมีการขาดการวางแผน ร่วมกันอย่างต่อเนื่องทำให้ขาดงบประมาณ ในบางโรงเรียนครูใหญ่ของโรงเรียนเป็น ข้าราชการมาก่อนจึงได้เปรียบกว่าเพราะรู้ระเบียบราชการ สามารถเขียนโครงการของ เงินทุนสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐได้ ในขณะที่บางโรงเรียนมีประสบการณ์การเขียน โครงการน้อย และไม่ประสงค์เป็นผู้ลงมือเขียนโครงการเองโดยคาดหวังให้หน่วยงาน ภาครัฐเข้ามาช่วยโดยมีต้องร้องขอ ขณะทำงานวิจัยของ ปณิสญา อธิจิตตา (Aujitta, 2021, p.189) พบว่าโรงเรียนผู้สูงอายุในจังหวัดเชียงรายและจังหวัดกาฬสินธุ์ มีบุคลากรของ เทศบาล/อบต. ร่วมเป็นคณะกรรมการบริหารโรงเรียนและเป็นผู้สนับสนุนจัดหา งบประมาณจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น รวมถึงงบประมาณจากหน่วยงานภายนอก

เช่น สปสช. แต่ด้วยระเบียบข้อบังคับทางด้านการเบิกจ่ายทางการเงินทำให้การทำงานขัดต่อระเบียบ จำเป็นต้องใช้วิธีการพลิกแพลงเพื่อผันเงินออกมาใช้หรือที่เรียกว่า “ซิกแซก” เพื่อให้ได้รับงบประมาณที่เพียงพอมาบริหารจัดการโรงเรียน ไม่มีปัญหาในการรายงานการใช้จ่ายงบประมาณ อีกทั้งยังหลีกเลี่ยงการถูกตรวจสอบโดยสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ปปช.) และสำนักงานการตรวจเงินแผ่นดิน (สตง.) จึงกล่าวได้ว่าแม้ว่าโรงเรียนผู้สูงอายุจะได้รับการสนับสนุนจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น แต่การดำเนินงานก็อาจหยุดชะงักได้หากขาดการสนับสนุนงบประมาณ อีกทั้งการสนับสนุนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นก็มีข้อจำกัดในเรื่องกฎระเบียบทางการเงินในทางราชการที่ไม่ยืดหยุ่นในการนำไปใช้บริหารจัดการเพื่อแก้ปัญหาให้ตรงจุดด้วยเหตุนี้การแก้ปัญหาจึงไม่ใช่แค่การสนับสนุนนโยบายที่เอื้ออำนวยแก่โรงเรียนผู้สูงอายุเท่านั้น แต่จำเป็นต้องสนับสนุนให้เกิดการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นอย่างแท้จริง ปลอดภัยระเบียบข้อบังคับเพื่อให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีอำนาจในการตัดสินใจจัดสรรงบประมาณให้แก่โรงเรียนผู้สูงอายุได้อย่างถูกต้องไม่ผิดระเบียบ นอกจากนี้การสนับสนุนให้โรงเรียนผู้สูงอายุในจังหวัดรวมตัวเป็นเครือข่ายโรงเรียนผู้สูงอายุระดับจังหวัดยังสามารถช่วยแก้ปัญหาเรื่องงบประมาณ เนื่องจากมีเครือข่ายจังหวัดสามารถเป็นตัวกลางในการประสานหน่วยงานภาครัฐต่าง ๆ อีกทั้งหน่วยงานภาครัฐต่าง ๆ ก็สามารถให้การสนับสนุนโรงเรียนต่าง ๆ ผ่านทางเครือข่ายโรงเรียนผู้สูงอายุระดับจังหวัดได้อย่างสะดวกแบบบนลงล่างเครือข่ายไปสู่โรงเรียนผู้สูงอายุต่าง ๆ

ภาพที่ 2 กิจกรรมโรงเรียนผู้สูงอายุ

ภาพโดย ปณิสญา อธิจิตตา

บทสรุป

โรงเรียนผู้สูงอายุ คือสิ่งสมมติของกิจกรรมที่ผู้เกี่ยวข้องต่าง ๆ ในชุมชนและหน่วยงานท้องถิ่นร่วมมือกันจัดให้แก่ผู้สูงอายุในชุมชน เสมือนเป็นโรงเรียนที่ผู้สูงอายุมาเรียนรู้ตลอดชีวิตร่วมกัน เพื่อสนับสนุนผู้สูงอายุให้มีสุขภาพกายและสุขภาพใจที่ดี เป็นผู้สูงอายุที่มีพลีพลัง จะส่งผลให้ผู้สูงอายุมีความพร้อมในการทำประโยชน์ต่อผู้อื่นและชุมชน นำมาซึ่งความเข้มแข็งและความสามารถในการพัฒนาของชุมชน อันเป็นผลมาจากการร่วมมือของทุกฝ่ายรวมถึงผู้สูงอายุในชุมชนด้วย

แม้ว่าปัจจุบัน (พ.ศ.2564) ประเทศไทยจะเผชิญกับปัญหาโรคระบาดโควิด-19 ซึ่งเป็นผลให้การดำเนินงานโรงเรียนผู้สูงอายุทั่วประเทศหยุดชะงักลง แต่การคงอยู่ของโรงเรียนผู้สูงอายุในแต่ละชุมชนควรมีอยู่ต่อไปเมื่อสถานการณ์โรคระบาดคลี่คลาย รัฐบาลควรมีการสนับสนุนให้มีการฟื้นฟูโรงเรียนผู้สูงอายุผ่านการสนับสนุนไปยังองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้ร่วมกับเครือข่ายชุมชนดำเนินการโรงเรียนผู้สูงอายุใหม่อีกครั้ง เนื่องจากผู้สูงอายุต้องประสบปัญหาความเครียดจากโรคระบาด ความเครียดจากการไม่สามารถพบลูกหลานเนื่องจากโรคระบาด รวมถึงความต้องการในการสร้างรายได้ แม้ว่าการรวมกลุ่มในผู้สูงอายุจะเสี่ยงต่อการแพร่เชื้อโควิด-19 แต่หากผู้สูงอายุได้รับวัคซีนครบและการแพร่ระบาดมีความรุนแรงลดลง การดำเนินการจัดกิจกรรมโรงเรียนผู้สูงอายุก็ควรที่จะสามารถทำได้ ควรมีการใช้เทคโนโลยีเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ผ่านช่องทางออนไลน์เพื่อลดการให้วิทยากรหรือบุคคลจากภายนอกเข้ามาในชุมชนเพื่อลดความเสี่ยงการแพร่ระบาด การฟื้นฟูงานด้านโรงเรียนผู้สูงอายุจะช่วยทำให้ผู้สูงอายุได้รับการดูแลจากชุมชน มีส่วนร่วมกับชุมชนในการพัฒนาชุมชนบ้านเกิดของตนเอง ดำรงชีวิตอย่างมีเกียรติและมีความภาคภูมิใจในตัวเองจนถึงวาระสุดท้าย โรงเรียนผู้สูงอายุจึงเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาบุคคลและท้องถิ่นที่สำคัญที่ควรสนับสนุนต่อไป

รายการอ้างอิง

- Atijitta, P. (2021). *The Development Guidelines of Communication Network Management among Elderly Schools in Chiang Rai Province and Kalasin Province*. (Doctoral Dissertation). National Institute of Development Administration, Bangkok.
- Buamee, T. (2017). *Guidelines for Improving Life Quality of the Elderly in Nongnoy Municipality, Wat-Sing District, Chainat Province* (Master's Thesis). Nakhon Sawan: Nakhon Sawan Rajabhat University. (In Thai)
- Buranakongkatre, U. (2011). *Implementation of elderly club programs in Thailand* (Doctoral dissertation). Retrieved from ProQuest Dissertations & Theses Global. (UMI No. 920877216)
- Castells, M. (2013). *Communication power*. New York: Oxford University Press.
- Chanakok, A., et al. (1992). *Model of health, problems, and needs of elderly club in rural area in Chiang Mai* (Research report). Chiang Mai: Faculty of Nursing, Chiang Mai University. (In Thai)
- Charoenchottham, A. (2016). *Management and strategy for communication for participation of community*. In *Management and strategy for communication for community*. Nontaburi: Sukhothai Thammathirat Open University Press. (In Thai)
- Department of Local Administration. (2009). *Standards of Elderly Supports*. Bangkok: Department of Local Administration, Ministry of Interior. (In Thai)
- Dhirathiti, N.S., & Pichitpatja, P. (2018). *Trends and Development in Lifelong Learning Policy for the Elderly People in Thailand* (Research report). Nakhon Prathom: Faculty of Social Sciences and Humanities, Mahidol University. (In Thai)
- Foundation of Thai Gerontology Research and Development Institute. (2017). *Situation of the Thai elderly 2016*. Bangkok: Foundation of Thai Gerontology Research and Development Institute. (In Thai)

- Hengboonyapan, D. (2014). *Healthy Planet: Hua Ngom, Travel documentary for learning*. Bangkok: Pen Thai Publishing. (In Thai)
- Juito, S. (2550). *Human Resources Competency Management in Cooperatives*. Nonthaburi: Sukhothai Thammatirat Open University Press. (In Thai)
- Kaewthep, K. (2005). *Next step of communication for Community*. Bangkok: Thailand Research Fund. (In Thai)
- Kaewthep, K. et al. (2006). *The strength of folk media, empowering community health*. Bangkok: The project of folk media created happiness. (In Thai)
- Kespichayawattana, J. (2006). *Active aging project: In case study of elderly who received social acceptance* (Research Report). Bangkok: Thai Health Promotion Foundation. (In Thai)
- Khampuk, P. (2015). *Stakeholder's Opinion Toward Setting-up Hua-ngom Subdistrict Senior Citizen School, Phan District, Chiang Rai Province*. (Master's Thesis). Chiang Rai Rajabhat University, Chiang Rai. (In Thai)
- Kriengsak Chareonwongsak. (2000). *Strategy network management: Strategic importance to the success of education reform*. Bangkok: Institute of Future Studies for Development. (In Thai)
- LeFigaro.fr. (n.d.). *Universités du troisième âge*. Le Figaro. <https://sante.lefigaro.fr/social/personnes-agees/universites-troisieme-age/quest-ce-que-cest>. (In French)
- Louiyapong, K. (2016). *Community's network management and strategy*. In *Management and strategies for communication for community* (3rd ed.). Nonthaburi: Sukhothai Thammatirat Open University Press. (In Thai)
- Louiyapong, K., et al. (2017). *Songkran Festival's This Year, The Networks which are work: Lessons of Health Promotion in Community Level*. The Project of Health Promotion Communication, Bangkok. (In Thai)
- Maneeethip, S. (2017). *Best practice approach of school for older people at Maeka subdistrict, Muang Phayao* (Independent study). Phayao University, Phayao. (In Thai)

- Northhouse, P.G. (2010). *Leadership, theory and practice* (5th ed.). California: Sage.
- Nualdach, T. (2018). A study to compare a level of happiness among the elderly studying in schools for the elderly and those living in Nong Prue municipality, Amphoe Banglamung Chon Buri Province. *Journal of Public Administration and Politics*, 7(1), 150-178.
- Nedpokaeo, A. (2021). *Communication & Local Innovation*. Nakorn Publishing, Pathumthani. (In Thai.)
- Othaganont, P. (2011). *Completed life of Thai elderly: Principle, research, and experience* (2nd ed.). Bangkok: Chulalongkorn University Press. (In Thai)
- Prachonpachanuk, P. (2007). *Management for education and lifelong learning for active aging development preparation for Thai elderly* (Research Report). Bangkok: Thailand Science Research and Innovation. (In Thai)
- Puang-ngam, K. (2005). *Thai Local Administration: Principles and New Dimensions for Future* (5th ed.). Bangkok: Duen-Tula Publishing. (In Thai)
- Ratana-ubol, A. (2016). *Adult and elderly learning in Thai society*. Bangkok: Centre for Educational Innovation, Print and Online Media. Faculty of Education, Chulalongkorn University. (In Thai)
- Ratana-Ubol, A., et al. (2009). *The study of state, problems, needs, and nonformal education and informal education models to enhance learning for the preparation for Thai labour entering to the elderly age* (Research Report). Bangkok: Foundation of Thai Gerontology Research and Development Institute. (In Thai)
- Ruenwong, S. (2014). *Factors influencing the level of the quality of life of the elders in the Hua Ngom Sub-district Elderly School, Phan district, Chiang Rai Province*. (Master's thesis). Mae Fah Luang University, Chiang Rai. (In Thai)
- Sajjasophon, R. (2013). Educational concepts for developing active aging in the elderly. *Kasetsart Journal: Social Sciences*, 34(3), 471-490. (In Thai)

- Sangkawan, D., Miankerd, W., & Theppab, R. (2018). *Driven mechanism for senior citizens clubs in promoting the status and roles for older persons*. Thammasat University. Research and Consultancy Institute, Bangkok. (In Thai)
- Sapkaew, Y. (2016). The Development of Elderly,s Quality of Life by Using The Elderly School Curriculum, The Excellent Center in Health Promotion of Elderly, Borommarajonani College of Nursing Nakhon Si Thammarat. *Journal of Nursing and Education*, 9(2), 25-39. (In Thai)
- Snamchaiskul, C., et al. (2014). *A management model of elderly school in Bantew, Lomsak District, Phetchabun* (Research report) . Phetchabun: Faculty of Agricultural and Industrial Technology, Phetchabun Rajabhat University. (In Thai)
- The United Nations Economic Commission for Europe (UNECE). (2017). Standards sustainable development. Retrieved from http://www.unece.org/fileadmin/DAM/trade/wp6/documents/2017/Conference_Report.pdf
- Wangmahaporn, P. (2012). *The collaboration in management administration of the elderly schools: A cross case analysis*. Thammasat University, Bangkok. (In Thai)
- Wasi, P. (2003). *New Method for Human Development for Sustainable Future*. Bangkok: Moh-Chao-Ban Publishing House. (In Thai)
- Wiweksutaporn, P. (2019). *The Guidelines for Application of the Buddhist Principles in Development of Life of The Elderly in School for Seniors of Thamuang Sub-District Municipality, Selaphum District, Roi-Et Province* (Master's thesis). Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Khon Kaen. (In Thai)
- World Health Organization. (2002) *Active ageing: A policy Framework*. Switzerland: World Health Organization.
- Yana, T. et al. (2017). *Create Alliance for Ageing Society*. Bangkok: Sahamitr Printing and Publishing. (In Thai)

Yodpet, S., Miankerd, W. & Phuangngam, K. (2004). *Attribute of senior club and junior club and evaluation of elderly club in faraway community and encourage by elder leader* (Research Report). Bangkok: Faculty of Social Administration, Thammasat University. (In Thai)

Yodpet, S., et al. (2017). *Good lessons learned from schools and clubs for older persons with knowledge transfer activities* (Research Report). Bangkok: Thai Health Promotion Foundation. (In Thai)